

УДК 356.15:351.862.2](477.44):355.422(470+571+477)
DOI <https://doi.org/10.15407/mue2023.22.057>

ТАРАН ОЛЕНА

кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0548-0678>

TARAN OLENA

a Ph.D. in History, a senior research fellow at the *Ukrainian Ethnological Centre* Department of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0548-0678>

Бібліографічний опис:

Таран, О. (2023) Вінниця як волонтерський хаб: самоорганізація громадян в умовах широкомасштабного вторгнення росіян. *Матеріали до української етнології*, 22 (25), 57–63.

Taran, O. (2023) Vinnytsia as a Volunteer Hub: The Citizens' Self-Organization in the Conditions of a Large-Scale Russian Invasion. *Materials to Ukrainian Ethnology*, 22 (25), 57–63.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2023. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ВІННИЦЯ ЯК ВОЛОНТЕРСЬКИЙ ХАБ: САМООРГАНІЗАЦІЯ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЯН

Анотація / Abstract

У статті на матеріалах інтерв'ю, записаних авторкою впродовж вересня-грудня 2023 року, досліджується волонтерський рух як соціально-політичний та культурний феномен. Інтерв'ю проводилися у м. Вінниці та агломерації. У перші ж дні повномасштабного вторгнення Вінниця перетворилася на волонтерський хаб. Агресивна тактика ведення війни та загальний українофобський наратив у російському інформаційному просторі збільшили проукраїнський відсоток громадян України, які до повномасштабного вторгнення росіян ставилися до РФ та її мешканців якщо не позитивно, то принаймні лояльно. Відтак відсоток вінничан, залучених у ті чи інші види волонтерського руху, неспинно зростає. Містяни долучаються до волонтерських ініціатив через інформаційні повідомлення інтернет-платформ та навіть оголошення, оприлюднені в місцях масового скупчення людей. Приватні волонтерські ініціативи пересічних громадян стають значущими та красномовнішими. Не маючи тих фінансових можливостей, як великі бізнеси, приватні ініціативи зосереджуються на таких видах волонтерської діяльності: збір донатів на потреби військових через влаштування благодійних аукціонів; плетіння маскувальних сіток, пошиття «кікімор» та виробів з текстилю; формування продуктових наборів; виготовлення окопних свічок і сірників; в'язання теплих речей (насамперед шкарпеток). Широке висвітлення у ЗМІ волонтерських ініціатив і результатів їх утілення привертають до волонтерського руху щобільшу кількість громадян, кристалізуючи та зміцнюючи фундамент громадянського суспільства із загальноєвропейськими демократичними цінностями. За неповні два роки широкомасштабних воєнних дій громадські активісти й волонтери стають уособленням моральних чеснот і вектором ціннісних орієнтирів в українському соціумі. Відчуття причетності до справи оборони країни через волонтерський рух консолідує націю та до певної міри сприяє процесам самоідентифікації. На сьогодні волонтерський рух в Україні – це нова реальність сучасного повсякдення українців в умовах війни.

Ключові слова: Вінниця, волонтерство, гуманітарна допомога, громадські ініціативи, російсько-українська війна.

The article is based on the interviews recorded by the authoress during September-December, 2023. The volunteer movement as a socio-political and cultural phenomenon is investigated. The interviews have been conducted in Vinnytsia and agglomeration. Vinnytsia has already turned into a volunteer hub in the first days of the full-scale invasion. Aggressive war tactics and the general Ukrainophobic narrative in the Russian information space have increased the pro-Ukrainian percentage of Ukrainian citizens who treated the Russian Federation and its inhabitants, if not positively, then at least loyally, before the full-scale invasion of the Russians. Therefore, the percentage of Vinnytsia citizens, involved in certain types of volunteer movement is increasing steadily. The citizens are attracted to volunteer initiatives through information announcements on Internet platforms and even published in places of mass gathering of people. Private volunteer initiatives of ordinary city residents become significant and more eloquent. Not having the financial capabilities as large businesses, private ideas are focused on the following types of volunteer activities: the collection of donations for the needs of the military through charitable auctions; weaving camouflage nets, sewing kikimores and textile; formation of product kits; production of Hindenburg lights and matches; knitting warm things (primarily socks). Wide coverage of volunteer initiatives and the results of their implementation in the media attracts a larger number of citizens to volunteer movement, crystallizing and strengthening the foundation of civil society with pan-European democratic values. Public activists and volunteers have become the embodiment of moral virtues and a vector of value orientations in Ukrainian society in less than two years of large-scale military operations. A sense of involvement in the country's defense through a volunteer movement consolidates the nation and to some extent contributes to the processes of self-identification. Today the volunteer movement in Ukraine is a new reality of modern everyday life of Ukrainians in the conditions of war.

Keywords: Vinnytsia, volunteering, humanitarian assistance, public initiatives, Russian-Ukrainian war.

Волонтерство в розумінні суспільно корисної та актуальної праці здавна відоме в Україні як практика громадської взаємодопомоги, а дивовижна здатність до самоорганізації в громадському житті, що виробилася в умовах проживання століттями на Великому Кордоні та слабкості інститутів центральної влади [1, с. 26], підтверджується і в сучасних екстремальних умовах воєнного стану [2].

Волонтерський рух в Україні як соціально-політичний та культурний феномен у сучасному розумінні розвинувся з початком Революції Гідності, а піку своєї сили сягнув у час широкомасштабного вторгнення росіян. Як зазначають дослідники феномену волонтерства, волонтерський рух становить фундамент громадянського суспільства і набуває надзвичайно важливого значення у кризові для суспільства періоди [4]. Згідно з результатами Восьмого загальнонаціонального опитування, здійсненого 6 квітня 2022 року соціологічною групою «Рейтинг», 45 % респондентів сприяють захисту країни фінансово (у березні 2022 р. – 39 %), волонтерством та допомогою цивільним / військовим займаються 35 %.

Від 24 лютого 2022 року волонтерство стало морально-ціннісним орієнтиром для значної кількості громадян. Соціально

активні представники українського суспільства сформували потужні регіональні волонтерські центри у віддалених від прямих воєнних дій містах, населених пунктах, центрах ОТГ. Говорячи про обласні центри України, потрібно виокремити насамперед Львів, Хмельницький та Вінницю. Джерельною базою дослідження стали матеріали, отримані автором під час інтерв'ювання у вересні-грудні 2023 року мешканців Вінниці, агломерації та вимушено переміщених осіб.

У перші ж дні повномасштабного вторгнення Вінниця перетворилася на волонтерський хаб. Міська рада й обласна військова адміністрація з початком повномасштабного вторгнення росіян на державному рівні створили волонтерські центри у Вінниці, куди небайдужі громадяни приносили речі та продукти, облаштовували місця для ночівлі вимушено переміщених осіб. Міський голова С. Моргунов в інтерв'ю місцевим ЗМІ наголосив на необхідності «скоординувати зусилля і волонтерів, і органів місцевого самоврядування... вінничани активно включилися в цю роботу. Нині вінницькі волонтерські центри заповнені вщент: там зберігають продукти, медикаменти, одяг, засоби гігієни. Волонтери працюють без вихідних. Гуманітарні вантажі отримують мешкан-

ці Київщини, Миколаївщини, Сумщини, Харківщини»¹.

Паралельно в різних куточках міста стихійно створювалися центри гуманітарної допомоги (приміщення навчальних закладів, офісів структур ОСББ тощо), а також у рази зростала активність тих волонтерських осередків, які діють із часу АТО / ООС.

Якщо в перші дні й тижні після 24 лютого 2022 року громадська волонтерська діяльність вінничан була спрямована на гуманітарну допомогу вимушеним переселенцям та військовим, то вже з березня 2022 року головний вектор уваги волонтерів був спрямований на потреби фронту, забезпечення ЗСУ – від засобів особистої гігієни до грошових зборів на придбання необхідного військового обладнання й організації донатів. Не применшуючи ролі державного чинника в матеріальному забезпеченні українських військових, зазначимо, що значущою є волонтерська частка [5; 6]. Агресивна тактика ведення війни та загальний українофобський наратив у російському інформаційному просторі збільшили проукраїнський відсоток громадян України, які до повномасштабного вторгнення росіян ставилися до РФ та її мешканців якщо не позитивно, то принаймні лояльно. Відтак відсоток вінничан, залучених у ті чи інші види волонтерського руху, невинно зростає. Містяни долучаються до волонтерських ініціатив через інформаційні повідомлення інтернет-платформ та навіть оголошення, оприлюднені в місцях масового скупчення людей. Про результативність таких звернень до громадян свідчать укладання графіків роботи вінничан у волонтерських центрах, коли одна група волонтерів приходить на зміну іншій, створюючи безперервний процес функціонування волонтерського осередку. Незважаючи на таку безперервну роботу, все одно потреби фронту не задовольняються повною мірою. Це засвідчують, наприклад, офіційні звіти представників громадської організації «ВіннСолард»: «Ті які фарбують тканину, ті які її прасують після фарбування, ті які ріжуть, плетуть основи для маскувальних сіток, ті які наповнюють ті основи тканиною, всі щоденно божеволіють, бо не встигають виконати усі замовлення, розуміючи, що сітки можуть врятувати життя наших захисників, техніку, бліндажі...» [3].

На тлі фінансової можливості великих українських бізнесів, таких як *Rozetka*, «Нова пошта» чи *Fozzy Group*, які з часу повномасштабного вторгнення росіян зорієнтували свої зусилля на збір коштів і закупівлю військового спорядження, приватні волонтерські ініціативи пересічних громадян стають значущими та красномовнішими. Не маючи тих фінансових можливостей, як великі бізнеси, приватні ініціативи зосереджуються на таких видах волонтерської діяльності: збір донатів на потреби військових через влаштування благодійних аукціонів; плетіння маскувальних сіток, пошиття «кікімор» та виробів з текстилю; формування продуктових наборів; виготовлення окопних свічок і сірників; в'язання теплих речей (насамперед шкарпеток).

У Вінниці на базі молодіжного центру «Квадрат» було розгорнуто великий волонтерський штаб, у якому плели маскувальні сітки, «кікімори», збирали медичні набори, надавали необхідну допомогу вимушено переміщеним особам, також розробили власні харчові набори для військових.

Відому вінницьку волонтерську організацію «Чарівна мережка», яка працює з 2014 року, з перших днів широкомасштабного вторгнення молодіжний центр «Квадрат» запросив до себе. До 2022 року до складу «Чарівної мережки» входили жінки й чоловіки різного віку, які плели сітки по школах, бібліотеках, спортзалах, підвалах щодня. Таким чином, у них уже була повністю налагоджена схема, навчені люди. У «Квадраті» вони встановили близько 13–17 рам, і туди просто масово почали приходити люди. За словами одного з респондентів, «[у] перші дні війни було настільки багато людей, що на вході стояв пропускний пункт, було дві зміни, їх годували абсолютно безкоштовно інші громади та організації, наприклад, “Харі Крішна”. Нас навчили, як правильно в'язати, тому що якість сіток, які плелись у “Квадраті” “павучками” з “Чарівної мережки”, була бездоганна. Якість сіток, які плелись у “Квадраті” “павучками” та “Чарівною мережкою”, не можна порівняти з аматорськими по школах чи інших установах».

Нерідко городяни, які переймали навички й досвід роботи молодіжного центру «Квадрат», із часом створювали свої во-

лонтерські ініціативи або удосконалювали вже відомі. Так, у 15річного Миколи Ш. виникла ідея формувати теплі та чисті набори для військових. Створивши волонтерську спільноту *Nikola OK*, юнак разом з одноклассниками пакували індивідуальні набори, у які «входило близько 30 позицій: окопні свічки, окопні сірники (власна розробка), каші, супи, горішки, медові чаї, енергетичні батончики, смаколики, кавові напої, туалетний папір, шкарпетки, нижня білизна, засоби особистої гігієни, сухі душі, грілки для рук тощо. Так би мовити, одноразовий багатогранний набір. Також туди входили малюнки, які малювали дітки на різних заходах. Набори комплектували під відключення світла, це було важко, але ми справилися. В команді було близько 10 чоловік на період з вересня 2022 року по кінець лютого [2023 р.] приблизно». Судячи з відгуків військових, такі набори мали неабиякий попит, оскільки Микола неодноразово отримував нові запити на них. За весь час існування ініціативи «Теплий та чистий набір» було зібрано близько 700 таких наборів.

Початковий волонтерський досвід молодіжного центру «Квадрат» отримала і 21річна Вікторія К., вимушена переселенка з Миколаївщини: «Під час війни я відчувала велику безпорадність, тому що мало що залежало від мене. Від цього я була в депресії. Але все ж таки я збралася і пішла у «Квадрат». У «Квадраті» я плела сітки, там я знайшла друзів, я взагалі некомунікабельна, а це допомогло мені соціалізуватися. Я відчувала, що роблю добру справу, і це мені допомогло повернути відчуття контролю над власним життям».

Іншим напрямом волонтерської діяльності молодих людей стало функціонування благодійної кав'ярні. «Я хотів її відкрити раніше, ще до ідеї з «теплими» наборами, але не вийшло. Пізніше зміг реалізувати задумку з благодійною кав'ярнею. У цьому мені допомагали мої батьки, друзі і Вікторія. Здебільшого, Вікторія. Ми офіційно орендували приміщення, 18 травня [2023 р.] відкрили кав'ярню, вона працювала до 18 вересня». Частина прибутку з кав'ярні мала йти на благодійність, чому і свідчило гасло закладу «У кожному мілілітрі є грам благодійності». Волонтерам це вдавалося: із цих коштів складали набори, купува-

ли турнікети для військових на фронт. «Я був і баристою, і керівником, і прибиральником, це був дуже гарний досвід для шістнадцятирічного підлітка. Вікторія в цей момент мене повністю підтримувала, допомагала, заміняла, ми були командою».

Одним з найважливіших напрямів волонтерської діяльності громадян у тиллових містах досі лишається моральна підтримка поранених бійців ЗСУ у шпиталях та лікарнях: «Коли ми ще працювали у «Квадраті», тоді робили багато лялечок-мотанок і продавали їх на аукціонах. Вони були доволі простенькі. До нас підійшла одна з волонтерок і запитала, чи не могли б ми передати військовим у шпиталі щось зі своїх виробів, і ми передали ці мотанки. [...] Тому ми командою просто передали вироби, і нам потім переказували подяку від розчулених військових» (Микола Ш.). «Ситцеві трусики [функціональний одяг для поранених бійців у шпиталях], які йдуть на липучках, не збоку ми робимо їх, а трошки наперед, щоб зручно ними користуватися було: форма памперса звичайного, але зшиті з ситцю так, щоб хлопчики могли одягнути, наприклад, з тим же апаратом Ілізарова» (Зінаїда З., 72 р.). «Намагаємося принести все, що просять хлопці: одяг, продукти харчування. Інколи вони просять щось дуже просте, наприклад яблука. А одного разу поранений попросив пластмасову чесалку у вигляді руки, казав, що не може дотягнутися, щоб чесати ногу. Обійшли всю Вінницю, але чесалку знайшли. Той поранений був неймовірно щасливий!» (Наталія М., 45 р.). 4 грудня 2023 року Наталія М. разом із сестрою відвідали дві вінницькі лікарні, щоб привітати поранених захисників із прийдешніми святами. Це стало можливим завдяки небадужості понад двадцяти їх знайомих вінничан, які надали невеличкі сувеніри, мандарини, цукерки, гроші, саморобні вироби. Також студенти одного з вишів підписали вітальні записки, «які прикрасила тематичними наліпками наша сусідка. Все запакували в святкові торбинки, вийшло 68 подарунків. Подарунки мали номери 1, 2 або 3, і поранені, назвавши номер за їх вибором, отримували відповідний подарунок, тобто це була безпрограшна лотерея. [...] Наша акція справді вдалася, адже 68 військових посміхались, сміялись, жартували, вітали

нас зі святами навзаєм». Наведений уривок інтерв'ю свідчить про ініціативність та креативність громадян, такі мікроакції збирають навколо активного ядра від однієї-двох осіб до 20–30 учасників, які втілюють у життя певний конкретний задум.

До одного з таких волонтерських проєктів Наталія залучила невелике коло майстринь для в'язання теплих шкарпеток для бійців на фронт. Станом на листопад 2023 року по Вінниці й області з ними співпрацюють до двадцяти майстринь різного віку: «і молоді, і літні, є навіть одна вимушена переселенка з Харкова». Спочатку передавали свої вироби через відому волонтерську організацію «Армію СОС», а восени 2023 року, пересвідчившись у надійності групи, представники організації надали волонтеркам можливість напряму пересилати шкарпетки військовим на Схід та Південь. «Ідея надавати нитки тим, хто в'яже [майстриням], виникла не випадково. Ми знали напевне: якщо буде матеріал, люди будуть працювати, ні – не матимемо такої кількості бажаючих в'язати». «Проєкт» зі шкарпетками є успішним виключно завдяки командній роботі, яка базується на взаємній повазі, довірі, підтримці всіх учасниць спільноти. «Ми намагаємося не купувати нитки, бо знаємо, що у багатьох наших людей дома чи на дачі є давні запаси ниток, клубочків, в'язаного одягу, який ніхто не носить, але який можна використати, як сировину, для в'язання шкарпеток. Беремо все підряд. В ідеалі – вовна, напів-вовна. Але і штучні нитки теж потрібні, ми їх комбінуємо. Навіть маленькі клубочки беремо і будь-які кольори». Інформацію про збір уживаних ниток у вигляді оголошень активістки групи розклеюють у громадських місцях (наприклад, у селі Дорожне Калинівського р-ну Вінницької обл.). Оголошення такого змісту: «Шановні односельчани! З настанням холодної погоди наші захисники на передовій мають гостру потребу у теплих речах. Спільнота волонтерів у Вінниці другий сезон поспіль в'яже теплі шкарпетки, які передають на фронт через відому волонтерську організацію Армія SOS. Замовлень від військових дуже багато, тому потрібні нитки для в'язання – нові і такі, які в шафах роками лежать, а також в'язані речі, які можна розпустити. Просимо вас поширити цю інформацію серед рідних, друзів, знайо-

мих, сусідів. Нитки та в'язані речі можна приносити та залишати в сільраді нашого села. Також, хто має бажання, може сам долучитися до в'язання шкарпеток і передавати нам. Норми немає, навіть одна зв'язана пара – вклад у нашу спільну Перемогу. Дякуємо за небайдужість! Разом переможемо!». Біля будинку Наталії є фермерський магазин молочних продуктів, і продавчиня залюбки погодилася вивісити на дверях закладу відповідне оголошення. «Нитки також надсилають поштою з різних куточків України наші знайомі та знайомі знайомих. Беремо всі – і колір не має значення, і структура нитки. Але потім комбінуємо нитки так, щоб було і тепло, і гарно». Розміщували оголошення і через мережу Фейсбук. Дивне спостереження: оголошення, спрямоване на вчительську аудиторію двох вінницьких ліцеїв, не мало жодного відгуку, натомість пост у Фейсбуці, опублікований у групі підписників Центрального міського речового ринку, мав приголомшливий результат: Наталія із сестрою ледве торби з нитками та одягом для розпускання донесли. В'язальниці виготовляють теплі шкарпетки доволі швидко: наприклад, у жовтні 2023 року спільнота надіслала військовим на «нуль» 80 пар шкарпеток, у листопаді – 43, але постійно готові до наступних відправок. Також Наталія співпрацює з групою жінок, які в'яжуть шкарпетки в Коропі Чернігівської області: «Це маленьке містечко, їм важче знайти сировину, тож ми допомагаємо. Наші шкарпетки допоможуть зігріти наших хлопців на фронті та підтримати їх. За словами дуже відомої знайомої волонтерки, роботу якої відзначав навіть Валерій Залужний, один військовий сказав: “Як же я балдію, коли вдягаю такі шкарпетки!” У кожную шкарпетку ми вкладаємо солодощі, а також записку з подякою та побажаннями, яку пишемо від руки. Нещодавно відправили 40 пар в польовий шпиталь на Запоріжжі. Там поранених привозять холодних, брудних, їм надають першу допомогу і готують до перевезення в тил. То навіть немає теплої одягу, щоб вони там перебували, тому такі теплі речі, як наші шкарпетки, у шпиталі вкрай необхідні».

До волонтерської діяльності залучаються і громадяни пенсійного віку, які в будь-який спосіб прагнуть бути корис-

ними суспільству в тяжкий час боротьби з російськими загарбниками. Вінницька пенсіонерка, лікар із багаторічним стажем, Зінаїда Заворотнюк, у власній трикімнатній квартирі влаштувала осередок з пошиву текстильних виробів на потреби фронту. Почали з тактичних сидушок-карематів (типу туристичних килимків у забарвленні «камуфляж піксель»), згодом шили устілки, тенти, нашоломники, бахіли, ноші. Основою команди пані Зінаїди стали її подруги та колишні пацієнти. Один з меценатів забезпечив команду настільними електричними машинками, інший є постійним донатором, завдяки якому закупаються матеріал і фурнітура для роботи. «Хтось же ж має допомагати [хлопцям на фронті], а чому не ми? Старий вірний принцип. Так ми існуємо, так ми живемо, так ми працюємо, але жіночих рук нам неймовірно бракує», – констатує пані Зінаїда.

Суголосно великому місту проходить волонтерська діяльність у громадах вінницької агломерації: «Варто відмітити і небайдужість наших людей, наших тиврівчан. З перших днів війни відгукнулись на допомогу практично всі: хтось пішов воювати, хтось – робити закрутки, хтось просто варив їсти, хтось чергував на блокпосту, але з часом дуже гарно організувалася волонтерська робота у нашій школі. У нас є декілька громадських організацій, які також тримають тісний зв'язок із хлопцями, які озвучують свої потреби, і ми, по можливості, намагаємося всією школою допомагати нашим воякам. Неодноразово було оголошено збір коштів на дрони, на тепловізори. [...] В нас є вчителі, які воюють на найгарячіших точках фронту. І дітлахи завжди пишуть [для них] листи, виготовляють обереги, збирають солодоші і надсилають воїнамколегам» (Олена Г., 48 р., смт Тиврів Вінницького р-ну).

Відгукуються вінничани і на столичні гуманітарні ініціативи, такі як київська волонтерська організація «Зграя», яка розвозить у прифронтові населені пункти дитячі книжки, які безкоштовно отримує від небайдужих громадян. Наталія М. так передала частину дитячої бібліотеки свого сина: «Вони [“Зграя”] супер круті, якби я була в Києві, я б стала їх волонтеркою! Вони їздять постійно в прифронтові зони, тож передали наші чудові книжки дітям, які пережили занадто багато... В ін-

ших обставинах, я ніколи б не віддала ці книжки, адже вони дуже дорогі для нас. Але зараз... нехай діти десь порадіють».

Історична звичка довіряти особистим знайомствам у побуті створює ситуацію, коли волонтери на місцях намагаються зв'язуватися напряму з військовими через родинні чи товариські зв'язки, побоюючись бути втягнутими в корупційні схеми чи шахрайські комбінації. Фактично всі опитані нами респонденти у Вінниці та агломерації вказують на те, що кінцевий результат своєї волонтерської діяльності передають відомим їм особисто військовим у конкретні підрозділи ЗСУ, якто: родичам («Брату в бригаду передаємо, що хлопам [хлопцям] треба», Руслан Г., 54 р., смт Тиврів; «Кум зараз у ***, то допомагаємо їм», Анатолій Д., 44 р., смт Вороновиця; «Передавали [теплі та чисті набори для військових] напряму військовим. Знайомі, родичі – повністю через особисті зв'язки», Микола Ш., м. Вінниця); колегам («У нас є вчителька молодших класів [...] на сьогоднішній день, ще починаючи з того часу [2014 р.], вона допомагає всім воїнам, а в нас є вчителі, які воюють на найгарячіших точках фронту», Олена Г., смт Тиврів); авторитетним волонтерам («Наша волонтер Наталка Жданова, яка сама безпосередньо їздить у найгостріші точки [оборони], сама, без супроводу, і, відповідно, все відвозить, що можна відвезти, зроблене і передане людьми, каже: “Хлопчикам потрібні підзадники [тактичні сидушки]. Якщо хтось може [цим зайнятися], то, будь ласка”. [...] Волонтери забирають у нас [готові речі], відвозять туди, приходять до нас і самі хлопчики, забирають, що їм потрібно та їхнім побратимам, – це може бути комплектів двадцять два, дванадцять, десять, тобто все як має бути», Зінаїда З., 72 р., м. Вінниця).

Отже, широке висвітлення у ЗМІ волонтерських ініціатив та результатів їх утілення привертають до волонтерського руху щобільшу кількість громадян, кристалізуючи і зміцнюючи фундамент громадянського суспільства із загальноєвропейськими демократичними цінностями. Волонтерство в тилкових містах мотивує військових на фронті, волонтерський рух став потужною об'єднавчою силою опору й територіальної оборони. За неповні два роки широкомасштабних воєнних дій

громадські активісти та волонтери стали уособленням моральних чеснот і вектором ціннісних орієнтирів в українському соціумі. Відчуття причетності до справи оборони країни через волонтерський рух

консолідує націю і до певної міри сприяє процесам самоідентифікації. На сьогодні волонтерський рух в Україні – це нова реальність сучасного повсякдення українців в умовах війни.

Примітка

¹ Див.: URL : https://www.youtube.com/watch?v=oL_JaDfEBJI (дата звернення 05.12.2023).

Джерела та література

1. Балущок В. Наукова спадщина Ореста Левицького в контексті етнологічної науки. *Народна творчість та етнологія*. 2009. № 2. С. 23–28.
2. Балущок В. Сучасне підприємництво та волонтерська діяльність у контексті російської воєнної експансії (за матеріалами Фастівщини). *Народна творчість та етнологія*. 2023. № 3 (399). С. 26–34. DOI : <https://doi.org/10.15407/nte2023.03.026>.
3. Волонтери для плетіння маскувальних сіток [Оголошення]. URL : <https://platforma.volunteer.country/events/volontery-dlia-pletinnia-maskuvalnykh-sitok>.
4. Горелов Д., Корнієвський О. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадські практики : аналіт. доп. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. 36 с. URL : <http://web.archive.org/web/20160415001030/http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/volonter-697e4.pdf>.
5. Zarembo K. Substituting for the State: The Role of Volunteers in Defense Reform in Post-Euromaidan Ukraine. *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal*. 2017. No. 3: Special Issue: Civil Society in Post-Euromaidan Ukraine. P. 47–70. DOI : <https://doi.org/10.18523/kmlpj119985.2017-3.47-70>.
6. Zarembo K., Martin E. Civil society and sense of community in Ukraine: from dormancy to action. *European Societies*, 2023. DOI : <https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2185652>.

References

1. BALUSHOK, Vasyl. Orest Levytskyi's Scientific Heritage in the Context of Ethnological Science. *Folk Art and Ethnology*, 2009, no. 2, pp. 23–28 [in Ukrainian].
2. BALUSHOK, Vasyl. Modern Entrepreneurship and Volunteer Activity in the Context of Russian Military Expansion (Based on Fastivshchyna Materials). *Folk Art and Ethnology*, 2023, no. 3 (399), pp. 26–34 [in Ukrainian]. DOI : <https://doi.org/10.15407/nte2023.03.026>.
3. *Volunteers for Camouflage Nets Weaving are Necessary* [Advertisement]. Available from: <https://platforma.volunteer.country/events/volontery-dlia-pletinnia-maskuvalnykh-sitok> [in Ukrainian].
4. HORIELOV, Denys, Oleksandr KORNIIEVSKYI. *Volunteer Movement: Global Experience and Civil Practices in Ukraine*: Analytical Report. Kyiv: National Institute of Strategic Studies, 2015, 36 pp. Available from: <http://web.archive.org/web/20160415001030/http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/volonter-697e4.pdf> [in Ukrainian].
5. ZAREMBO, Kateryna. Substituting for the State: The Role of Volunteers in Defense Reform in Post-Euromaidan Ukraine. *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal*, 2017, no. 3: Special Issue: Civil Society in Post-Euromaidan Ukraine, pp. 47–70 [in English]. DOI : <https://doi.org/10.18523/kmlpj119985.2017-3.47-70>.
6. ZAREMBO, Kateryna, Eric MARTIN. Civil Society and Sense of Community in Ukraine: From Dormancy to Action. *European Societies*, 2023, pp. 1–27 [in English]. DOI : <https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2185652>.

Надійшло / Received 07.12.2023

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 14.12.2023